

Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Ησυχαστής μοναχός και νεοέλληνας διαφωτιστής

[Ορθοδοξία](#) / [Αγιολογία](#)

[Ηρακλής Ψάλτης, φιλόλογος](#)

«Φτιάξτε σχολεία, να μάθει ο κόσμος γράμματα. Μ' αυτά θα λυτρωθεί το γένος. Σε κάθε χωριό μία Εκκλησία φθάνει. Η δεύτερη να γίνει σχολείο».

Κοσμάς Αιτωλός

Στη διάρκεια της πρώτης περιόδου του Νεοελληνικού Διαφωτισμού[1] (1670-1774), της προδρομικής, στην οποία κυριαρχεί, κυρίως, η ατομική-προσωπική προσπάθεια και αγωνία για τη διάδοση της παιδείας, διακρίνεται ένας ταπεινός και αφιλοχρήματος ορθόδοξος Ησυχαστής μοναχός, ο Κοσμάς ο Αιτωλός.

[2] κοντά
γειτονικό

[3]

Οκτάχρονος στέλνεται στη Σιγδίτσα Παρνασσίδας στον ιεροδιδάσκαλο Λύτσικα, στον οποίο μαθητεύει για δέκα χρόνια. Λίγο αργότερα βρίσκεται στο χωριό Λομποτινά της ορεινής Ναυπακτίας, για να συνεχίσει τις σπουδές του κοντά στον ιεροδιάκονο Ανανία Δερβισάνου Ηπειρώτη. Στο σχολείο αυτό ο Κοσμάς εκτός από μαθητής εργάζεται -σύμφωνα με γηγενή παράδοση- και ως υποδιδάσκαλος. Φλέγεται όμως για ανώτερη μόρφωση και μαζί με άλλους Αιτωλούς επισκέπτεται το Άγιο Όρος και παρακολουθεί μαθήματα γλώσσας στην Αθωνιάδα Σχολή κοντά στον Μεσολογγίτη Παναγιώτη Παλαμά (1722-1802) και φιλοσοφίας κοντά στον διακεκριμένο κληρικό και παιδαγωγό Ευγένιο Βούλγαρη (1716-1806)[4] και τον Νικόλαο Ζερτζούλη (1710-1773). Επιδίδεται, επίσης, στη συστηματική μελέτη της Αγίας Γραφής και των εκκλησιαστικών Πατέρων. Γνωρίζει έτσι καλά τα ελληνικά, τη θεολογία, τη ρητορική και τη φιλοσοφία, μαθαίνει και ξένες γλώσσες -Εβραϊκά, Τουρκικά και Φράγκικα. Το 1760, περίπου, έρχεται στην Κωνσταντινούπολη έχοντας ήδη γίνει μοναχός στη Μονή Φιλοθέου του Αγίου Όρους και λαμβάνει άδεια από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Σωφρόνιο Β΄, για να αρχίσει το ιεραποστολικό του έργο, το οποίο διήρκησε περίπου μια εικοσαετία και επισφραγίστηκε με το μαρτύριό του[5]. Φιλοδοξία του Οικουμενικού Πατριάρχη με την δράση του Κοσμά είναι η ανάσχεση του εξισλαμισμού, που είχε ενταθεί ιδιαίτερα τον 18ο αιώνα.

Το διαφωτιστικό του έργο

Ο Πατροκοσμάς ανοίγει πρακτικά τον δρόμο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Με τις μεγάλες του περιοδείες -τρεις ή τέσσερις- μεταξύ του 1759-1779 στη Θράκη, τη Δυτική Μακεδονία, στη Δυτική Στερεά, στην Ήπειρο, στην Αλβανία, στη Σερβία και στα Επτάνησα προσπάθησε να φέρει την αγάπη και τη συνοχή ανάμεσα στους χριστιανικούς πληθυσμούς. Σκοπός του κηρύγματός του είναι ο φωτισμός του Γένους και μέσο για την πραγματοποίησή του η ίδρυση σχολείων[6].

Λίγους μήνες πριν την θανάτωσή του, κάνοντας ένα σύντομο απολογισμό του έργου του, γράφει στον αδελφό του Χρύσανθο: *Έως τριάκοντα επαρχίας περιήλθον, δέκα σχολεία ελληνικά εποίησα, διακόσια για τα κοινά γράμματα.*

Είναι χαρακτηριστική και η επιστολή που στέλνει στους κατοίκους του Ζαλόγγου για την αναγκαιότητα της ίδρυσης σχολείου στην περιοχή τους:

Ευγενέστατοι αγαπητοί αδελφοί και τέκνα μου πνευματικά, οι κατοικούντες την χώραν Ζάλογγον, ασπαζόμενος σας εύχομαι και παρακαλώ τον Άγιον Θεόν δια την ψυχικήν και σωματικήν σας υγείαν. Εγώ, αδελφοί μου, ως δούλος ανάξιος του Χριστού του Θεού ημών, περιεχόμενος και διδάσκων το κατά δύναμιν τους χριστιανούς ήλθα και εδώ εις την χώραν σας· και βλέποντας ότι δεν έχετε σχολείον επαράκίνησα τους χριστιανούς και έδωκαν δια το σχολείον το κατά δύναμιν και προαίρεσιν. Πρέπει δε και η ευγενία σας να βοηθήτε πάντοτε το σχολείον σας εξ ιδίων πόρων ή από την χώραν κοινώς ή και από τα βακούφια, διανα λάβετε και παρά Θεού τον μισθόν σας και τιμήν παρά των ανθρώπων. Είμαι δε και εγώ χρεώστης και παρακαλώ τον Κύριον να ειλογήση την γύραν σας, το σχολείον και τα παιδιά σας.

παράδεισον, να χαίρεσθε και ευφραίνεσθε και να δοξάζετε την Αγίαν Τριάδα.

(συνεχίζεται)

[1] Η εργασία αυτή περιορίζεται στον διαφωτιστικό του ρόλο.

[2] Κ. Σάθας, Βιογραφία των εν τοις γράμμασι διαλαμψάντων Ελλήνων από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής Εθνεγερσίας 1453-1821 (Αθήνα: εκδ. Κουλτούρα, 1990)487. (Οι σπουδές του στηρίχτηκαν σε αυτή κυρίως την πηγή)

[3] Κ. Σάθας, όπ. παρ. σσ.487-488.

[4] Μ. Μαρμαρούλα, Παιδεία και γλώσσα στον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό (Γιάννενα: διδακτορική διατριβή, 2001)52-53.

[5] Γ.Δ. Μεταλληνός, «Κοσμάς ο Αιτωλός» στην εγκυκλοπαίδεια Το Βήμα Πάπυρος - Λαρούς- Μπριτάννικα, τόμος 35ος (Αθήνα: εκδοτικός οίκος Πάπυρος, 1997)247.

[6] «Νεοελληνικός Διαφωτισμός» στο Θέματα νεότερης και σύγχρονης ιστορίας από τις πηγές (Αθήνα, εκδοτικός οίκος ΟΕΔΒ, 1991)52.

<http://bit.ly/2eXso2H>